

astola

ikerketa eta historia

DURANGALDEKO URTEKARIA

13.zk 2019 • 5€

KOFRA- DIAK

gaur egun

«Nire aitaren etxea defendituko dut.
Otsoen kontra, sikatearen kontra,
lukurreriaren kontra, justiziaren kontra,
defenditu egingen dut nire aitaren etxea».

Poesia mailu bategaz zizelkatu zuen Arestiren berba iraultzaileek ondo balio dezakete Erdi Aroan bizi izan zen lehen lurralde antolaketa politiko eta ekonomikoaren oinarria azaltzeko. Gure etxeak eta lurrak defendatu eta auzolana ardatz hartuta ingurunea gestionatu. Kofradiak ziren, baserri inguruetako anaiarteak. Hartueman sozialen espazioak, eskubide eta betebeharrak ezartzen zituzten bilguneak. Etxearen eta eguneroko bizimoduaren ardurak era kolektiboan ulertzen ziren sasoiak.

Etxea, baserria, izaten zen antolaketaren oinarria. Etxe bezala hartzen ziren eskubide eta arauak, eta etxe bezala ematen zen botoa. Ez pertsonako, gure gizarte garaikidean lez. Inguruko lur eta baso publikoen jabe ziren kofradiak eta lurrak emandako baliabideen kudeaketa zen bizimoduaren gaikoetako bat. Baselizak ziren euren elkargune; kutsu erlijiosotik aparte, batzarretarako eta bestelako funtzio sozialetarako leku moduan erabiltzen zituzten.

1.975 urtea BILBAO
 DOMINGO EGUNA JOXE AIZPURU

 Kofradia eguna Laisiar zelaian. Iñaki Irazabal

“Cuadernos de Historia Duranguesa” aldizkarian eskualdeko kofradien inguruko azterlan bat argitaratu zuen Jose Luis Lizundiak, hainbat ikerlariren informazioetan eta udal artxiboetan oinarrituta. Horren arabera, Durangaldeko hamabi elizateetatik zazpitan ezagutu ziren kofradiak: Abadiño, Berriz, Elorrioko San Agustin Etxebarri elizatea, Mallabia, Mañaría, Iurreta eta Zaldibar.

[\[Ikusi 156 orrialdeko taula\]](#)

Baina, zer geratu da antzinako sistema eredu hartatik? Antolaketa administratiboak elizate eta udalarentako eboluzioa eduki zuen, kofradiak funtzioak galtzen joan ziren eta gaur egun auzo gehienetan elkarte sozial edo kultural bilakatu dira. Ingurua zaindu, jaiak prestatu... Hala ere, badaude salbuespenak. Erdi Aroko eredu haren aztarnak bizirik daude oraindik basoko herri batzuetan.

IURRETA

Sei kofradia, herri-basoen jabe

Jon Irazabal historialariak kontatzen duenez, XVIII. eta XIX. mendeetarako kofradiak erakunde marginalak ziren herri gehienetan. Gerra ugarien eraginez egoera ekonomiko txarrean geratu ziren udalak eta baso publikoak saldu behar izan zituzten. Beraz, basoen pribatizazioak beste funtzio galera bat ekarri zuen kofradia askorentzat.

Iurretakoa salbuespen bat izan zen. Partikularrei saldu barik, udalak auzokideen esku utzi zituen baso publikoak, herri-zorren truke. Horrela, 1858an, sei kofradien izenean ipini zituen basoak eskriturretan. Elordui basoa Iurretako kofradiarentzat (herriguneko), Urbitarte eta Larratxu Faustekoentzat, Lasierzelai Santa Marinakoentzat, Axmokil

📷 Omenaldia Kofradietako "gizon onei". Goiuria 1973

San Markoskoentzat, Keizaga Txikia Goiurikoentzat eta Keizaga Nagusia Orozketakoentzat.

Modu horretan, Erdi Aroko funtzioak galduta izan arren, basoak zaintzeko eta administratzeko ardur hartu zuten lurretako sei kofradiak. Ibilbide berri horiez zen oztopoetatik salbu egon. 1926an Duran-

📷 Laisiarko mahaia.

gok bereganatu egin zuen lurreta, 1990an desanexionia lortu arte. Irazabalek gogoratzen duenez, tarte horretan hainbat gatazka izan ziren eta Durangoko Udala gutxienez bi bider saiatu zen kofradiei herri-basoak kentzen. Lehenik, 1927an, kontrol neurriak ezarri zituen. Gero, 1948an jabetzari buruzko udal adierazpen bat onartu zuen; urte hartan kofradiak sasoiko 90.000 pezeta ipini zituzten kanposantu berria eraikitzeko. "Kofradiak sarrera ekonomikoak zituztenez, udala beldur zen lurretan administrazio paralelo bat sortzeko kapaz ote ziren", esplikatzan du Irazabalek. Ostean, 1953an ere lurra ebaste saiatzeko beste prozesu bat egon zen, kasu honetan atxiloketa eta guzti. Testuinguru horretan, lurretan Kofradia Eguna ospatzen hasi ziren 1969an, izaera herrikoa ez galtzeko eta kofradiak berpizteko. Durangoko Udalak 1973an onartu zuen, azkenean, lurretako herri-basoak kofradien jabetzakoak zirela. Kofradiak garrantzi handia eduki zuten herri-nortasunaren biziraupenean.

 Kofradia eguna Laisiar zelaian. Iñaki Irazabal

Hauteskunde bidez aukeratutak, etxerik etxe

Lurretako kofradiek basoak zaindu eta ustiatzeko funtzioagaz jarraitzen dute gaur egun ere. 1966an estatutuak berriitu zituzten eta sei kofradien ordezkariak hauteskunde bidez hautatzen dituzte.

 Bertsolariak lurretako Kofradi egunean. 80ko hamarkada

Kofradia bakoitzeko presidentea eta bere laguntzailea aukeratzen dituzte lau urterako, eta botoa emateko antzinako eredia mantentzen dute: etxe bezala bozkutzen dute, ez pertsona lez. Hamabi ordezkari horiek osatzen dute herri mailako kofradia nagusiko taldea eta presidente goren bat zehazten dute. 2012az geroztik, Bixente Narbaiza da presidente, Santa Marina kofradiako Iturburu baserrikoa. Iraileko bigarren domekan Lasierzelaian ospatzen duten Kofradia Egunean egiten dute batzar nagusia, basoen, gertaeren eta diru-kontuen berri emateko.

Narbaizaren arabera, 196 hektareako herri-basoak daude kofradien esku. Lur horietan landatuta dituzten arbolen egurra salduta, basoen mantenimendurako eta auzo zein herriko beharrezararako dirua lortzen dute. Baso gehienetan intsignis edo radiata pinua landatuta eduki dute eta azken urtee-

 Kofradi eguna Baxikan. 1971

 Pinuak Laisiar zelaian.

tan espezie horrek gaixotasun bat (banda marroia-
ren onddoa) sufritu duenez, aurtan 130 hektarea
pinu bota behar izan dituzte kolpera. “Orain, egi-
teko nagusiak basoak garbitzea eta birlandatzea
izango dira”, azaldu du Narbaizak. 20 hektareatan
itsas-pinua sartzeko asmoa dute, 15ean eukaliptoia,
eta gainerako 80etan zer egin azterketa baten ara-

bera erabakiko dute. “Uste dut, orain, gehiago be-
giratu behar dugula mendiaren osasunaren alde.
Aldundiagaz batera azterketa bat egiteko asmoa
dugu, basoaren bizimodurako landare egokienak
zeintzuk izan ahal diren ikusteko”. Urtebete dute
zelan birlandatu pentsatzeko eta herritarren erabi-
lera ere kontuan hartuko dute. “Esaterako, Lasier-
zelai inguruan pagoa sartu genezake. Horrela, jen-
dea bertara joaten denerako inguru atseginago bat
ortu ahalko dugu”.

Egurra, herrian inbertituta

1948an hilerrian egin moduan, beste hainbat ka-
sutan ere egurretik ateratako dirua herriko beha-
rrizanetarako inbertitu dute kofradiak. “Herriak la-
guntasun premia duenean, zelan erabili aztertzen
dugu. Adibidez, duela 30 bat urte futbol taldea sor-
tu zen eta zelai bat behar zuten. Udalak ez zeukan
dirurik eta kofradiak erosi zuten lurra”. Lur hori 100
urterako utzita dute, euro sinboliko bategatik.

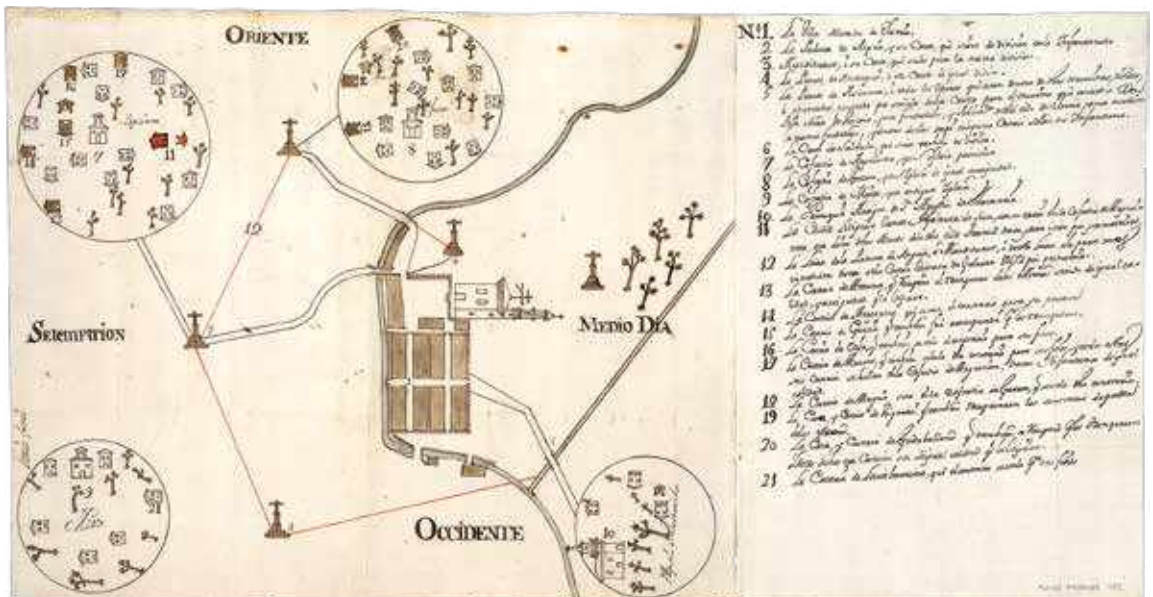
Pinuen gaixotasunak zalantzazko egoera baten aurrean kokatu ditu kofradiak, baina salmenta horren bidez aterako duten diruak aukerak ere ekarriko ditu. Izan ere, hainbeste hektarea kolpera botata, diru-poltsa handia sortu zaie. Iraileko baztar nagusian dirua datozen urteetan zelan inbertitzeko plan bat aurkezteko asmoa dutela dio Narbaizak. "Iurretako gizarte barruan garrantzizko arazoren bat egonez gero, guk lagundu genezake, ahal dugun neurrian".

Bestalde, belaunaldi berrienganako transmisioa ere izango da aurrera begirako helburuetako bat. Kofradien berri eman, herri-basoak ezagutzeko ekimenak antolatatu... Lurra ureztatu gura dute, antzinako ereduaren sustraiak lehortu ez daitezten.

ELORRIO

Argiñetan, kofradien lehen aztarnak

Ikerlarien arabera, Elorrioren Argiñetan, Gazetan eta Miotan egon ziren Erdi Aroan lurralde antolaketa-rako kofradiak. Bizkaiko Eleiz Museoko Jesus Muñiz historialariak kofradien inguruko erakusketa bat landu zuen 2013an, udalarekin elkarlanean, eta horri esker gehiago dakigu antzinako bizimodu hartaz. Argiñetako nekropolian 2012an egindako indusketek –Aldundiaren eta udalaren hitzarmen bati esker- baieztatu egin zuten Erdi Aro betean eta Goi Erdi Aroan biztanleak egon zirela bertan. Muñizen arabera, komunitate horretan sortu zen kofradia, baina ez dago argi noiz. Izan ere, kofradiei buruz topatutako lehen aipamena 1471koa da, korta baten salmentari buruzko dokumentu batean.

Elorrio Urriko plana eta bere kofradiak, 1737. (Real Chancillería de Valladolid-eko artxiboa)

 Gazeta, 2018 . Patxi Granado

Argiñetako kofradi astelehena. Oluturako nerken aurrestua.

Urtea · 1.964. Navi Alzero Aldeko Txikiako Justori aurrestua esiten.

3-06

"Kofradiak, funtzio administratiboak, sozialak
eta erlijiosoak zituen"

Muñizek 2013ko erakusketaren harira idatzitako liburuxkan dioenez, kofradiakide guztiak urtean behin batzen ziren, zaindariaren egunaren bezperan. Ordenantza aldatu, karguak berritu... maiordomo bi zeuden, eta euren eta diputatuen arduraz zen kofradiakideen artean sor zitezkeen arazoak

📷 **Kofradi eguna Gazetan, 2018.** Patxi Granado

bideratzea. Kofradeen zerrenda-egile bat egotzen eta auzotarren dohaintzak batzen zituen pertsona ere bai. Kofradiak, funtzio administratiboak, sozialak eta erlijiosoak zituen. Administrazioen kasuan, inguruko baliabideen ustiapena zegoen. Maila sozialean, kideen arteko gatazkak konpontzea zen ardura nagusia. Erljio ikuspuntutik, adibidez, derrigorrezkoa zen hildako kofradiakideen hiletetara joatea. Gerora, kutsu erlijioso hutseko kofradiak sortu ziren Elorrioren eta horri buruz ere ikertu zuen Muñizek.

Oraindira etorrita, Argiñetakoa da antzinako funtzioak galdu arren bizirik iraun duen kofradietako bat. Gaur egun ere antzinako figurak mantentzen dituzte: kofradeak, maiordomoak, zerrenda-egileak... Gaur egun 69 kofradiakide dira eta Jesus Zenitagoia da kideen zerrenda-egile eta presidente. Urtero, hiru maiordomo kofradiatik irten eta beste hiru berri sartzen dira; jaietan zerbitzari lanak egiten dituzte, besteak beste. "Bat auzokoa izaten da, beste bat beste baserri batekoa, eta hirugarrena kaletarra", dio Zenitagoiak. Urteko zita nagusia abuztuan ospatzen dituzten Kofradi Jaiak dira. Horien ardura banatzeko, maiatzeko lehen domekan enkante bat egiten zela zioen tradizioak; orain, lagun-talde bategaz akordioa du kofradiak. Herritar horiek ardurazten dira jaiaren antolaketaz eta trukean kofradiaren txokoa erabiltzeko eskubidea dute.

DURANGALDEKO KOFRADIAK

Abadiñok sei kofradia zituen

Gerediaga, Traña, Gaztelua, Muntsaratz, Sagasta eta Mendiola.

Berrizen ere sei ziren

Okango, Sarria, Andikoa, San Lorentzo, Eitua, eta Murgoitio.

Elorrioko uriaren mesedetan udaltasuna galdu zuen San Agustin

Etxebarrian hiru

Miota, Argiñeta eta Gazeta.

Mallabia bost kofradiatan banatzen zen

Areitio, Berano, Osmá, Goitaa eta Gereá.

Mañaria laután

Aldegoiena, Aldebarrena, Aldebaraieta eta Arrueta.

Iurretan sei kofradia zeuden

Goiuria, Orozketa, Santa Maña, Fauste, San Marko eta Iurreta bera.

Zaldibarren hiru edo lau agertzen dira testu historikoetan

Zaldúa, Gazaga eta Eitzaga, eta lau agertzen direnean Urizar ere bai.

Atxondon

Hiru elizatetan ez dago kofradien berririk.

Garai kofradia bakarrekoa zen

Milikua izenekoa.

 Argiñeta, 1947.

Baselizaren aldarrikapena

Azkenaldian kofradia albiste izan da, bertako lurren eta ermitaren inguruan eginiko aldarrikapen bategatik. Elizak berea dela dioen arren, baseliza ez dago inoren izenean erregistratuta eta erai-kin historiko hori udalaren izenean jartzea proposatu zuen kofradiak 2018ko Kofradi Jaietan eginiko adierazpen baten bidez. “Errazagoa eta hobeagoa da udalak ingurunea zaintzea”, dio Zenitagoiak. Izan ere, badira urte batzuk baselizak konponketak behar dituela ohartarazten ibili direla, eta ez dute erantzunik jaso izan. Gainera, bertan proiektu museografiko bat garatzeko ideia ere balazta jartzen dio erregistro ezak, kofradiaren ustez. Noski, hutsune legalek ez dute beharrezana dagoen egoeretan laguntzen. Horren adibide da, iazko udan teilatua konpondu behar izan zutela kofradiakoek,

udalak emandako 50.000 euroko diru-laguntza batekin.

Udalari proposatutako jabetza akordioagaz, ermitaren jarraipen hobe egitea dute helburu, zaharberri-tereko beharrezko pausoak emateko eta ingurune arkeologikoa balioan jartzeko. “Guk ingurunearen eta baselizaren erabilera usufruktuan daukagu eta gure ustez nahikoa da horrela”, azaldu du Zenitagoiak.

Merezi duen bezala zaindu eta defenditu gura dute balio arkeologiko handia duen ingurune hori. Euren kofradiaren sorleku izan zena, euren arbasoen etxea izan zena.

Markel Onandia
Kazetaria

1960 urteak
Nareka Jaki
Aistiko MARINA - BEGOÑA Gamiñal - M. Jesus Errasti - Garikheko CARMEN - Errotaleko CONCEPCIÓN - Aistiko JUANITA

ASTELEHENKO NESKEN AURREKUA

137